

07

EDUCATIONAL THOUGHT MAHATMA GANDHI

Sahdev Das

Research Scholar, Deptt. of History
Vinoba Bhave University, Hazaribag
(Jharkhand)

Abstract:

Gandhi's idea about education began to gather ground when he was in south Africa. Once a flash came to his mind, it was a simple task for him to supply the necessary rationale to the idea. Gandhi's views of education and his method of teaching which were very different from the accepted standards were well experimented. It was the idea that enabled him to define work in its broadest sense as a medium of socializing the child into a participative culture in his scheme of basic education. The paper introspects into the educational thoughts of Gandhiji to see their relevance in the contemporary education system. Their philosophies continue to provide the basic principles of education policies still today. It has become even more relevant today when there is degeneration of value system and the deteriorating health of the society. The Curriculum the teaching method and role of teacher and the overall aim of education should be in consonance with their philosophy. Important keywords, curriculum, teaching method, teacher. **Educational thought of Mahatma Gandhi and contemporary educational system.**

Education must touch every aspects of daily living and help every man and women to be a better citizen of their village, and there-

fore a better citizen of India and the world M. Gandhi.

Introduction:

Gandhi's first experiment with education in a school environment was at phoenix. The system of education there was erratic. Teachers and the textbooks were frequently changed. The aim of education was strengthening of moral character of the pupils along with the simultaneous development of mind and body, Children were required to spend three hrs at school, two hrs in the printing press and time allowing, reading their lessons at night. A teacher who reaches from textbooks does not impart originality to his pupils. He himself becomes a slave of textbooks and has no opportunity or occasion to be original. He focused circumstances. He stressed on strengthening of the character rather than learning from the books. Gandhi never compelled the child to do anything and believed that they should neither be insulted nor humiliated.

Mahatma Gandhi on Education

The real difficulty is that people have no idea of what education truly is we assess the value of education in the same manner as we assess the value of land or of shares in the stock exchange market. We want to provide only such education as would enable the student to earn more. We hardly give any thought to the improvement of the character of the educated.

Aim of Education:- It should be to develop the full potentialities of every child at school, always in accordance with the general good of the community which he is a member. Gandhi's philosophy of education is a completed programme of social reconstruction which appropriately addresses to the needs of the individual and society in the context of social problems so Indian society Gandhiji himself writes –" To develop the self is to build character and to prepare the self for compete realization and realization of Godliness

Method of teaching:- Gandhiji believes that true education to the mind can be received

only by proper exercise of body organs . In other words the rational are of body organs is the most suitable and rapid way of developing a child's mind. He emphasized on learning by doing in his teaching method. He accepted the 3 levels of Indian way of learning (hearing, thinking and meditation) as reading, thinking and action.

Teachers- Gandhiji has accorded a very important place to teacher in his educational plan. He believes that success of new experiments in education depends on a teacher. He experiences that a he ways that a teacher is the real textbook for a pupil. He says that a teacher's personality has profound impact upon a child. He says that it is quite impossible for a distant teacher to influence his pupil's souls by lifestyle, According to him teacher should have qualities of truth, non violence , forbearance , justice sympathy and labor, He should possess the qualities of good character, dutifulness, sociability patience, self control, religious active.

Concluding Remarks

Gandhi's educational theory and practice played a vital role among all his manifold concerns, After many years of piecemeal experimentation, his idea evolved into a coherent and consistent philosophy, his primary objective was to develop a practical means for all people with minimum education necessary t understand the complexities of their environment and to be self sufficient with that environment . On the basis of the educational thought of Gandhiji, we can conclude that Gandhiji was a great educationist of present era. Human kabir writes that of many gifts to the nation the best remains the experiment of new education.

Reference

Dr. Pachauri Girish – Great Educationist. Lal Book depot meerut.

Dr. Pandey R.S. – Principles of Education vinod Publishing house Agra .

<http://www.vidyawarta.blogspot.com>

<http://www.facebook.com/gbapug>

08

उपभोक्त्याचे सार्वभौमत्व व वास्तविकता

प्रा. राहुल एस. बनसोड

अॅड. एस. ए. बाहेती महाविद्यालय, जळगांव.

भारत हा कृषीप्रधान देश आहे. भारतीय ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचा शेती हाच आधारस्तंभ आहे. भारतातील सुमारे ५७% जनता शेती क्षेत्रात राबते. त्यातील बहुसंख्य लोक दारिद्र्य, कुपोषण आणि त्यातून उद्भावणाच्या आजाराचे शिखर बनतात. साधारणतः ७०% भारतीय जनता प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षपणे ग्रामीण भागात राहते. त्यामुळे भारतीय उपभोक्त्याचे ग्रामीण आणि शहरी अशा दोन प्रकारे वर्गीकरण करता येते. औद्योगिक क्रांतीमुळे व्यवहारातील प्रत्यक्ष संबंध संपुन केवळ नफा कमविणे हा उद्देश असल्यामुळे उपभोक्त्याची फसवणूक होऊ लागली. उपभोक्त्याची फसवणूक होण्याची विविध कारणे आहेत. त्यामध्ये उपभोक्त्यांना उत्पादन विषयक अपुरे ज्ञान, मालाची विविधता, फसव्या जाहिराती, उपभोक्त्याचे असंघटीत स्वरूप इ. वाढत्या उत्पादनाबरोबर उपभोक्त्यांना आकर्षित करण्याची स्पर्धा उत्पादकात सुरु झाली. वस्तु विकणे व नफा मिळविणे या उद्देशाने प्रेरित झालेले उत्पादक व व्यापारी उपभोक्त्यांच्या हिताकडे मोठ्या प्रमाणात दुर्लक्ष करीत आहेत. त्यामुळे किंमत, गुणवत्ता व त्यातील समाविष्ट घटक इ. बाबत उपभोक्त्यांची फसवणूक होऊ लागली आहे. उत्पादक व व्यापारी यांच्या संगनमताने उपभोक्त्याची लुबाडणूक थांबावी आणि उपभोक्त्यांना दिलासा मिळणे गरजेचे आहे. आपल्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी वस्तु मधील उपयुक्ततेचा वापर करणारी व त्यासाठी वस्तु वा सेवांमधील उपयुक्ततेचा नाश करणारी व्यक्ती अशा अर्थाने उपभोक्त्या या शब्दाचा वापर संयुक्तीक ठरतो. उपभोक्ता या शब्दामध्ये भौतिक साधनाची प्राप्ती हा अर्थ समाविष्ट आहे. भौतिक स्वरूपाच्या मानवी गरजांची पूर्तता ऐवढाच मर्यादीत अर्थ यात सामावलेला नाही. भारतीय विचारदर्शनामध्ये मानव केवळ शारीरिक पातळीवर जीवन जगतो असे मानले जात नाही. शरीर, मन व बुद्धी अशा विविध स्तरावर मनुष्य आपले जीवन जगत असतो. त्यामुळे केवळ शारीरिक

स्वरूपाच्या समाधानाच्या प्राप्तीसाठी घेतला जाणारा उपभोग ऐवढाच मर्यादीत अर्थ अपेक्षित नाही. उपभोग व ते घेणारा उपभोक्ता हा विचार मानवी जीवनाचा विचार करता अपूर्ण आहे. त्यात शारीरिक गरजाप्रमाणेच मन व बुद्धीच्या गरजा भागविणे व त्याद्वारे समाधान व कल्याण साधणे हे मानवी जीवनाचे अंतिम ध्येय/ साध्य मानले जाते. मनुष्य आणि पशु मध्ये हाच एकमात्र फरक आहे.

आपल्यापैकी प्रत्येक व्यक्तीला अनेक प्रकारच्या गरजा भागवाव्या लागतात. दररोज या गरजा भागविण्यासाठीच जणू आपण आपल्या आयुष्यातील अनेकविध गोष्टी करीत असतो. आपल्या आयुष्यातल्या सगळ्या धावपळींचा तोच प्रमुख हेतु असतो. ह्या आपल्या गरजा अमर्याद स्वरूपाच्या असतात. एक गरज भागविली की दुसरी गरज जाणूव लागते. गरजा भागविण्याचा हा प्रयत्न साहजिकच सातत्याने करावा लागतो. गरजा भागविण्यासाठी आपण विविध प्रकारच्या वस्तु व सेवांचा वापर करीत असतो. आपल्याला या गरजा भागविण्याचा प्रयत्न सातत्याने करावाच लागतो. आपल्या गरजा भागविण्याची क्षमता ह्या वस्तु व सेवांमध्ये असते. त्या क्षमतेलाच वस्तु वा सेवांमधील उपयुक्तता असे म्हटले जाते. गरजा भागविण्यासाठी आपण या वस्तुंमधील उपयुक्तताच वापरत असतो. या प्रकियेत बहुतांश वेळा वस्तुचा नाशही होत असतो. Consumer is king किंवा उपभोक्त्याचे सार्वभौमत्व असे म्हटले जाते. म्हणजे एखादी वस्तु उपभोक्त्याला पसंत पडत नसेल तर उत्पादकांना त्यात सुधारणा कराव्या लागतात. नाहीतर तीच उत्पादन थांबवावे लागते. उपभोक्त्यांना पाहीजे असणाऱ्या वस्तुचे उत्पादन उत्पादकांना करावे लागते. सैध्दांतिक दृष्ट्या हे सर्व खरे असले तरी प्रत्यक्षात असणारी परिस्थिती मात्र निराळी आहे. सध्या स्थितीत विविध उत्पादक बाजारपेठेचा अंदाज घेऊन विविध प्रकारच्या आणि विविध उपयोगाची पूर्तता करणाऱ्या वस्तु आणि सेवांचे मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन करीत आहे व त्यानंतर त्या वस्तुसाठी प्रभावी मागणी निर्माण करण्यासाठी विविध प्रकारच्या जाहिरातीचा अवलंब करीत आहे. वस्तुंची मागणी निर्माण करण्यासाठी सर्वच उत्पादक निरनिराळी व्यूहरचना (Strategy) रचतात. त्यामुळे उपभोक्ता अनेक पध्दतीने फसविला जातो. मालात भेसळ केली जाते, किंमत कमी आकारण्याचा आव आणला जातो. मालाची कृत्रिम टंचाई निर्माण केली जाते. मालाच्या विक्रीसाठी विविध प्रलोभने दाखविली जातात. कारण उत्पादीत मालाची मोठ्या प्रमाणात विक्री करणे हेच बहुसंख्य उत्पादकांचे उद्दिष्ट असते. त्यामुळे उपभोक्त्यांचे सातत्याने विविध